

#Bibliotheca 001: Geometri

Matematik ve Matematik Mühendisliği Topluluğu¹

¹Affiliation not available

November 12, 2020

Mustafa Kemal Atatürk'ün geometri öğrenmeyi kolaylaştırmak amacıyla Osmanlıca geometri terimlerini Türkçe'ye çevirdiğini ve çalışmalarını "Geometri" adıyla bir kitapta toplayarak yayınladığını biliyor muydunuz?

GEOMETRİ

Figure 1: Başöğretmenimiz Mustafa Kemal Atatürk, 1936-1937 yılları arasında Geometri adlı kitabı kaleme almıştır.

Milli Mücadele'nin kazanılmasının ardından kurulan genç Türkiye Cumhuriyeti, uzun yıllar süren savaşların yarattığı hasarı ortadan kaldırmak amacıyla büyük bir hızla çalışmalara başlamıştır. Her bir alanda ciddi yeniliklerin yapıldığı bu dönemde devletin ilk önceliklerinden biri, ülkeyi kalkındıracak ve devrimlerin

devamlılığını sağlayacak insanların yetiştirilmesi olmuştur. Dolayısıyla eğitim en önem verilen meselelerden biri haline gelmiş, eğitimin en önemli aracı olan dil konusunda ciddi düzenlemelere gidilmiştir.

Bu dönemde Türkçe, farklı yabancı dillerin etkisi altındadır. Yazı sisteminde Arap harfleri kullanılmakta olup eğitimde kullanılan dil başta Arapça ve Farsça olmak üzere pek çok yabancı sözcükle doludur. Öğrencilerin ana dillerine ait olmayan ve dolayısıyla günlük hayatlarında kullanmadıkları bu kelimeler kimi zaman derslerin işlenişini kimi zaman konuların anlaşılmasını zorlaştırmıştır. Eğitim dilinde birlik sağlanması için düzenlemeler yapılması zorunlu hale gelmiştir.

Figure 2: Mustafa Kemal Atatürk, Besim Atalay, Hasan Ali Yücel, Celal Sahir Erozan, Ahmet Cevat Emre, Dr. Reşit Galip, Atatürk, Afet İnan, Ruşen Eşref Üneydin, İbrahim Necmi Dilmen ve Hamit Zübeyir Koşay, Dr. Ragıp Hulusi Özdem'in Türk Dili Tetkik Cemiyeti toplantısı (4 Ocak 1933)

*Türk dili, Türk milletinin kalbidir, zihnidir.*²

Mustafa Kemal Atatürk

Dil üzerine yapılan düzenlemelerin ilk aşaması 23 Mayıs 1928'de toplanan Bakanlar Kurulu'nun kararıyla aralarında Falih Rıfkı Atay, Yakup Kadri Karaosmanoğlu gibi önemli aydınların bulunduğu bir heyet tarafından başlatılmıştır. Heyet, İstanbul konuşma dilinin esas alındığı ve Latin alfabesinin kullanıldığı bir yazı sistemi üzerine çalışarak bir rapor hazırlamıştır. Bu rapora dayanan yeni yazı sisteminin ilan edilmesinin ardından ülke genelinde bir okuma yazma seferberliği ilan edilmiştir. Ülke genelinde halkın okuma yazma öğrenebilmesi için okullar açılmış, Başöğretmen Mustafa Kemal Atatürk kara tahtada halka yeni harfleri tanıtmıştır. Tüm bu çabalar sonucunda 1929-1936 yılları arasında millet mekteplerinde bir milyon iki yüz bin kişiye okuma yazma öğretilmiştir.²

Figure 3: 1 Kasım 1928’de yeni Türk alfabesine ilişkin kanun, TBMM tarafından kabul edilmiştir.

Dil üzerine yapılan düzenlemelerin ikinci aşamasında Türkçeyi kirleten yabancı kökenli sözcüklerin dilden temizlenmesi ve yerine Türkçe karşılıklarının bulunması hedeflenmiştir. Bu temizlemenin daha hızlı ve sistematik bir şekilde yapılabilmesi için bizzat Mustafa Kemal Atatürk’ün emriyle 12 Temmuz 1932’de Türk Dili Tetkik Cemiyeti kurulmuştur. Türk dilinin öz güzelliğini ve zenginliğini meydana çıkarmak, onu yeryüzü dilleri arasında değerine yarasır yüksekliğe erdirmek³ hedefiyle çalışmalara başlayan kurum, ikişer yıl arayla düzenlediği üç büyük kurultay ile Türkçenin sadeleştirilmesi konusunda önemli kararlar almıştır. Bu kurultayların her biri başlı başına önemli olmakla birlikte, özellikle üçüncü kurultay bugünkü yazımız için en önemli olan kurultaydır. 1936 yılının Ağustos ayında toplanan 3. Dil Kurultayı sonunda Atatürk, yabancı kelimeler yerine Türkçe karşılıkların bulunması çalışmalarını teşvik etmek için çeşitli Osmanlıca geometri terimlerini Türkçeye çevirdiği bir geometri kitabı yazmıştır.

Figure 4: 1932’de Türk Dili Tetkik Cemiyeti olarak kurulan Türk Dil Kurumu

Mustafa Kemal Atatürk’ün 1936-1937 yılları arasında Dolmabahçe Sarayı’nda titiz bir çalışmayla kaleme aldığı ve 1937 yılında Kültür Bakanlığı tarafından basılan Geometri kitabı kırk beş sayfalık bir matematik sözlüğü niteliğindedir denilebilir. Kitabı yazmadan önce Türk Dil Kurumu’ndan bazı yetkili kişileri Beyoğlu’ndaki bir kitapçıya göndererek uygun gördükleri Fransızca geometri kitaplarından aldirtmış ve bu kitaplar üzerinde çalışarak eserini bilimsel bir temele dayandırmıştır.¹

Figure 5: Dolmabahçe Sarayı'nın Sébah ve Joaillier tarafından çekilen fotoğrafı

Kitabın ilk sayfalarında cisim, boyut, hacim, yüzey gibi temel kavramların açıklamaları yapılmıştır. Ardından üç kısımda çeşitli Osmanlıca geometri terimlerinin Türkçe karşılıkları verilmiştir. Çevrilen kelimelerin tanımlarının yapılmış olması, matematiksel notasyon üzerinde durulmuş olması, terimlerin çeşitli örnekler ve çizimlerle açıklanması yeni terimleri akılda tutmayı kolaylaştırmış, geometri öğretmenlere ve bu konuda kitap yazacaklara bir kılavuz olmuştur.²

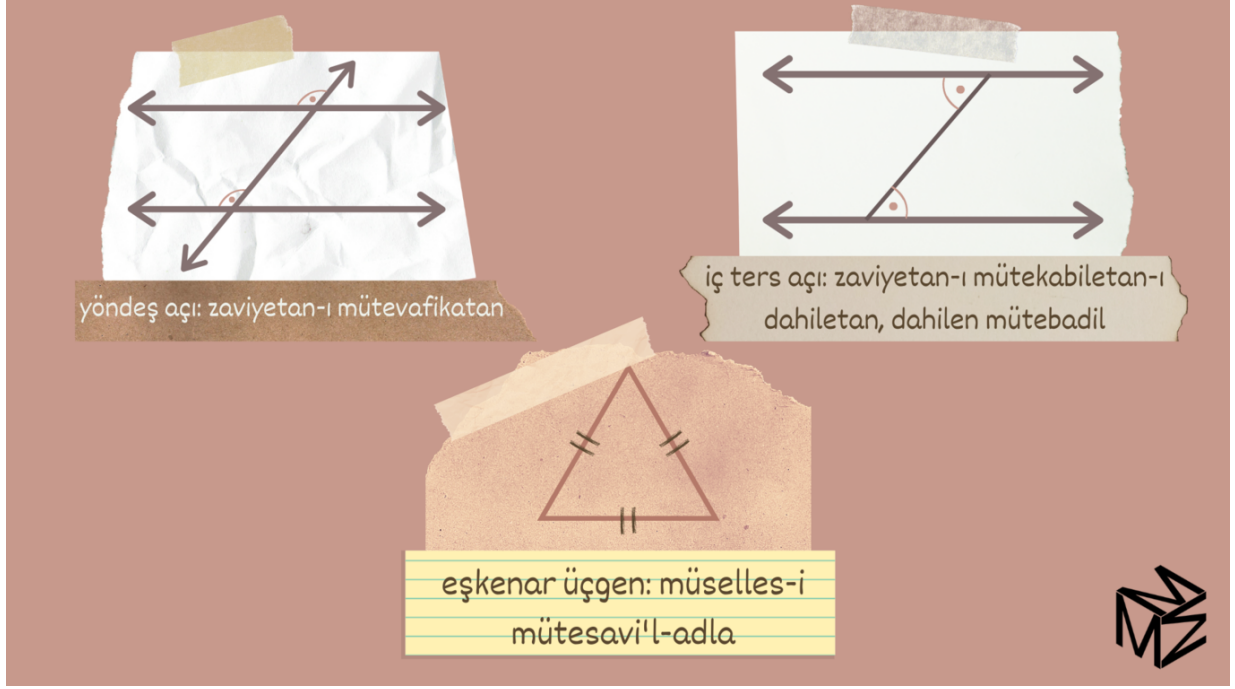

Figure 6: Osmanlıca geometri terimlerinin Türkçe karşılıkları

Açı, boyut, çap, doğru, dörtgen, eğri, geometri, kare, kenar, küp, üçgen gibi terimler Türkçeye bu kitap ile kazandırılmıştır. Artık günlük hayatımızın bir parçası haline gelmiş geometri terimlerinin ilk kez tanıtıldığı bu önemli kitabı incelemenizi tavsiye ediyoruz.

MMMT olarak ölümünün seksen ikinci yılında bize bu güzel Türkçe terimleri miras bırakarak onları kullandığımız her yere imzasını atan başöğretmenimiz Mustafa Kemal Atatürk'ü saygıyla anıyoruz.

İlerleyen haftalarda #Bibliotheca serimizle çeşitli kitapların incelemelerini yapacağız. **Geometri kitabı ile ilgili yorumlarınızı sosyal medya hesaplarımızdan bizlerle paylaşmayı unutmayın!**

Instagram: @mmmt_digital

LinkedIn: @mmmt-digital

Twitter: @mmmt_digital

Mustafa Kemal Atatürk'ün matematik alanında yaptığı yeniliklere değindiğimiz yazıya ulaşmak için tıkla: 10 Kasım Özel İçerik: Atatürk ve Matematik

Yazımıza atıfta bulunmak için aşağıdaki gibi APA formatını kullanabilirsiniz:

MMMT. (2020, Kasım 11). #Bibliotheca 001: Geometri - erişim tarihi - tarihinde, www.authorea.com/491582/6xG96fTQNIGGjPB7PSK-5g adresinden erişildi.

Referanslar

- [1] Atatürk, M.K.(2020). *Geometri*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. (Orijinal eserin yayın tarihi: 1937)
- [2] Uluskan, S.B.(2010). *Atatürk'ün Sosyal ve Kültürel Politikaları*. 25 Ekim 2020 tarihinde atam.gov.tr/wp-content/uploads/ATAT%3%9cRK-K%3%9cLT%3%9cR-D%4%b0L-VE-TAR%4%b0H-Y%3%9cKSEK-KURUMU.pdf adresinden erişildi.
- [3] Türk Dil Kurumu (t.y.). *Tarihçe*. 25 Ekim 2020 tarihinde www.tdk.gov.tr/tdk/kurumsal/tarihce-2/ adresinden erişildi.